

ЕТНОКУЛЬТУРОЛОГІЯ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ІСТОРІЯDOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2023-36-05>

УДК (UDC): 811.161.2 (09)+81-11(477.54)

К. Д. КАРУНИК, канд. філол. наук,
доцент кафедри українознавства
e-mail: karunyk@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3157-7833>
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 6, м. Харків, 61022, Україна

ЮРІЙ ШЕВЕЛЬОВ І ХАРКІВСЬКА ЛІНГВІСТИЧНА ШКОЛА

Мета. З'ясувати методологічні риси притаманні представникам харківської лінгвістичної школи та, зіставивши їх із методою Ю. Шевельова, довести, що він справедливо належить до цього напрямку.

Методи. У дослідженні використано методи лінгвістичної історіографії (евристичний та герменевтичний), а також порівняльний метод з елементами епістемології.

Результати. На підставі досліджень про харківську філологічну школу, здійснених зосібна Ю. Шевельовим, Л. і Т. Лисенко, О. Черемською, можливим виявилось накреслити деякі, хай і не надто чіткі, критерії та методологічні риси цього напрямку. Порівняльний аналіз підходів у мовному нормуванні Ол. Синявського та Ю. Шевельова оприявнює виразні паралелі, на підставі яких можна сформулювати додатковий критерій у розуміння «школи» та впевнено правити про переємність академічної традиції між цими двома науковцями. Зіставлення підходів Ю. Шевельова й О. Потрібні також свідчить на користь продовження наукової думки харківських мовознавців, зокрема в дослідженнях над історією мови.

Висновки. Із погляду методології дослідникам харківської лінгвістичної школи властиві «інноваційність», «енциклопедизм», «синкретичний підхід» (як визначає О. Черемська), увага до розвоєвих тенденцій в оцінці мовних явищ і в мовному унормуванні завдяки розумінню мови як мінливої в історичному та психологічному розумінні субстанції, а також дотримання об'єктивної оцінки мовних фактів попри панівні ідеологічні чи методологічні віяння доби. Усі ці риси чітко відстежуються в працях О. Потебні, Ол. Синявського та Ю. Шевельова, що дозволяє впевнено зарахувати останнього до лав харківської лінгвістичної школи. Зрештою він і сам визнав це насамкінець.

Ключові слова: Харківська лінгвістична школа, лінгвістичні методи, засади мовного унормування, Ю. Шевельов, О. Потебня, Ол. Синявський.

Як цитувати: Каруник К. Д. Юрій Шевельов і харківська лінгвістична школа. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки.* 2023. Вип. 36. С. 46-54. DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2023-36-05>

In cites: Karunyk K. (2023). George Y. Shevelov and the Kharkiv linguistic school. *V. N. Karazin Kharkiv National University Bulletin «History of Ukraine. Ukrainian Studies: Historical and Philosophical Sciences»*, Issue 36, (46-54) DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2023-36-05> (in Ukrainian)

Утвердження наукових здобутків харківських філологів окресленням «школа» може звучати занадто претензійно, втім перелік представників і їхніх заслуг красномовно вимагає свого визнання. Проаналізувати й узагальнити саме явище й доробок харківських лінгвістів

наважилися спочатку дослідниці Лідія й Тетяна Лисиченки, оприлюднивши книжку «Харківська філологічна школа. Лінгвістичні традиції» [8]. До лав провідних і найяскравіших представників харківських лінгвістичних традицій авторки зарахували Олександра Потебню, Леоніда Булаховського та Юрія Шевельова. Про кожного наведено стислу біографічну довідку, прокоментовано їхні найпримітніші праці (щоправда, не без похибок і помилок). Основоположником самого напрямку – цілком сподівано – названо Потебню [8, с. 80]. Утім, крім огляду його наукових праць і зацікавлень, авторки не пропонують узагальнених рис Потебневої методи, що заслужила на цілу школу. Хіба побіжно зважено на зв'язки з європейськими віяннями, на посилену увагу до порівняльних слов'янських студій [8, с. 87-88]. Саме ж питання, що входить в окреслення «лінгвістичних традицій» харківської школи, залишилося до пуття не з'ясованим.

Друга спроба осмислити науково досягнення місцевих мовознавців ХІХ – початку ХХ ст. належить Ользі Черемській, яка в монографічному дослідженні історії та особливостей харківської філологічної школи принаймні наважилася узагальнити деякі характеристичні риси її. Зокрема дослідниця доходить висновку про диференційні ознаки цієї школи, котрі включають «інноваційність, енциклопедичність, синкретичний підхід до аналізованих явищ, персоналізація традиції, на підмурівках якої розгортався широкий неперервний спектр лінгвістичних студій» (риса представників ХІХ ст.) [13, с. 416-417], а також вироблення «методології та методики лексикографічної діяльності», «теоретичних основ нормування української літературної мови» (риса представників ХХ ст.) [13, с. 419-420]. Дивно при тому, що «головним здобутком цієї праці стало розроблення й ухвалення нової редакції Українського правопису (1929)» [13, с. 420]. Загалом, хоч книга ця й містить численні цитати з оцінками діяльності харківських мовознавців, не дає чіткого розуміння методологічних паралелей і мірил, котрі б одноставно визначали приналежність до цієї школи, або спростовували б це.

Звісно, незаперечним критерієм, як впливає з обох книг, є властиво харківське походження та здобута в Харківському університеті філологічна освіта. Та чи кожного харківського мовознавця, випускника університету, правомірно й виправдано вважати представником цієї школи? Якщо поглянути на засади й ознаки інших відомих лінгвістичних шкіл, то вони в істоті речі є гроном науковців, згуртованих навколо свого гуру: Казанська школа на чолі з Бодуеном де Куртене та Женевська – з Фердінаном де Соссюром. Виразниками кожної школи вважалися їхні безпосередні учні, або свідомі послідовники, які засвоїли структурні й фонологічні теоретико-методологічні засади, наслідуючи й утверджуючи їх у своїх студіях. Продовжувачем обох цих шкіл став перегадом Празький лінгвістичний гурток. Зауважу, що представники цих шкіл об'єднані не стільки своїм походженням, чи університетом, скільки методологією досліджень. Отже, критерієм є методологія.

Харківську школу сформувало гроно Потебневих учнів, що плекали радше філософські й лінгво-психологічні ідеї свого вчителя, викладені головно в його молодечій розвідці «Думка й мова» (1862). Тим-то її називають іще «науковою школою Потебні» [1, с. 143]. До цього грона належали зосібна Олекса Ветухов, Борис Лезін, Дмитро Овсянико-Куликовський, Олексій Попов, Василь Харцієв. Вони зосередилися в Харкові навколо журналу «Вопросы теории и психологии творчества», щоправда, ділянка ця була «найменш самостійною» та «найменш вартісною стороною в діяльності Потебні» [17, с. 296; 32, с. 1115]. На ділі жоден із потебніянців, на переконання Шевельова, не став вірним продовжувачем лінгвістичних ідей і методів свого наставника: «Т. зв. "школа Потебні" неспроможна була протистояти його маргіналізації. Ця школа не дала жадної помітної постаті і, замість розвивати й ширити найкраще з Потебневих теорій, вона радше відхилялася від нього». [17, 304; 32, с. 1127]. Такої думки Шевельов тримався у середині 1950-х рр., і по спливі десятиліть залишиться на тих же позиціях і знову наголошуватиме вже в 1990-х рр: Потебневі «найближчі учні були щиро йому віддані, по його смерті вони вклали масу труду, щоб упорядкувати й видати остаточно не опрацьовані записи. Та ніхто з них не сягнув його рівня, не дорівнявся йому талантом, і їхня популяризація ідей Потебні нерідко означає їх спрощення, ба навіть вульгаризацію. Та ще й

тих учнів було до смішного мало» [19, с. 21]. А суто українська мовна проблематика, приваблива для Потебні, їх не цікавила й поготів [15, с. 311]. Отже, лінгвістичної школи, в точному й широкому розумінні, Потебня не заклав. Доладнішим у такому розрізі було б окреслення «харківська філологічна школа», оскільки продовжилася вона в напрямку теорії поезики, словесності та психології. «Для розвитку мовознавства – зауважував Шевельов – потрібні не тільки поодинокі талановиті вчені. Потрібна також сталість їхньої праці, тяглість створеної ними школи, зв'язок їх з ґрунтом. Цього українські передреволюційні мовознавці не мали й не могли в умовах тогочасної Росії мати» [15, с. 310-311].

«Харківська школа» в концепції Ю. Шевельова.

Над історією українського мовознавства Шевельов працював ще від кінця 1930-х рр. Хронологічно першими в цій ділянці були його ювілейні статті про Л. Булаховського та О. Потебню [20; 23]. На початку 1950-х рр., шукаючи свого ґрунту, науковець ретельно студіював спадщину українських мовознавців, активних упродовж 1920-х рр. і згодом репресованих. У декількох публікаціях він висвітлив доробок Петра Бузука, Всеволода Ганцова й Олени Курило [28; 24]. Особливо пильну увагу Шевельов зосередив на спадщині діалектолога Костя Михальчука, представника Потебневого покоління [27; 31]. Безперечно, він шукав зв'язку між поколіннями лінгвістів другої половини XIX ст. і початку XX ст., чи радше – переємності наукової традиції, що й формує школу в розумінні академічному [6]. У розвідці «Покоління двадцятих років в українському мовознавстві» Шевельов виокремив два виразні напрямки в нормотворчій діяльності 1920-х рр.: етнографічна школа, до якої належали Євген Тимченко, Агатангел Кримський, Сергій Смеречинський, попервах і Олена Курило; та прихильники синтезування етнографічного з модерним, традиційного українського з європейським, народної мови з книжною – Олекса Синявський, Микола Сулима, Андрій Ніковський, Григорій Голоскевич і пізніше – Курило. Цій другій школі Шевельов окреслення на дав, а лише визначив напрям діяльності й головні настанови, скеровані в бік помірнього пуризму супроти етнографічного крила [пор. 14].

Про ці дві школи Шевельов уже писав був на зламі 1940-х–1950-х рр. Під ту пору з'явилися дві його публікації зі схожою назвою й майже ідентичні змістом [26; 29]. Зосередившись на етапі розгорнутої українізації, науковець правив про ті ж таки дві школи, що з них першу він назвав «національно-етнографічною», а друга ще з тієї пори була в концепції дослідника без назви, хіба лише з переліком її виразників: «Типові представники цієї школи – Ол. Синявський і молодші мовознавці, що купчилися в Харкові навколо Синявського й Булаховського (Сулима, Німчинов, Наконечний, Бузук та ін.)» [29 (271), с. 3; 26, с. 9]. Шевельов писав тоді, що друга школа «теж виходить з позиції самобутності мови, але не відкидає й розвитку літературної мови пізніших часів, надає мовним нормам, виробленим і зафіксованим на письмі, більшого значення, ніж фактам архаїчним, діалектним, фолкльорним. Визнаючи новіший розвиток літературної мови за органічне продовження попереднього й не відкидаючи європейських впливів, що їх за цей час мова зазнала, ця школа разом з тим фактично прихильніше ставиться до галицького внеску в українську літературну мову». [26, с. 9].

Обидві ці школи найбільше працювали над нормалізацією української літературної мови (укладання словників, розроблення правопису й граматики), над ретельним і професійним збиранням й упорядкуванням діалектних матеріалів, над історією української мови та її діалектів. Шевельов одним із перших пробував узагальнити та зінтерпретувати досягнення своїх старших колег у царині мовної нормалізації: «Досліди двадцятих років у всіх трьох ділянках принесли силу нового матеріалу, по-новому оцінили чимало старих і відомих фактів. Але може найбільше важить те, що тепер уперше в історії українського мовознавства постали наукові осередки і почали творитися окремі наукові школи з своїми власними традиціями, накреслилася можливість переємності, нормального контакту поколінь». [15, с. 313].

У далеко пізнішій студії «Українська мова в першій половині XX століття» Шевельов у розділі про добу українізації знову підносить питання про дві школи, що рівночасно

закладали підвалини мовної нормалізації. Він дав чітке розрізнення двох тогочасних напрямів, назвавши пуристів етнографічного напрямку «київською школою», тоді як гроно Синявського, котре трималося поміркованих принципів у нормуванні та синтетичного поєднання традицій, дістало найменування «харківської школи». Синявський, навколо якого згуртувалася т. зв. харківська школа, дотримувався неухильно уваги до тенденцій, що накресливалися в мові. Саме це, напевно, слід вважати однією з провідних характеристичних рис цього напрямку.

Потебня – Синявський – Шевельов: методологічні паралелі

Шевельов і собі устиг попрацювати і над українською літературною мовою, і над питаннями її граматики: в 1951 р. вийшов друком його «Нарис сучасної української літературної мови», складений за зразком «Норм української літературної мови» Синявського та «Підвищеного курсу української мови» за ред. Булаховського [пор. 25, с. 12]. У рецензії на «Нарис» Шевельова його харківський колега ще з 1930-х рр. Юрій Бойко-Блохин сміливо назвав цю книгу «продовженням традиції нашого "ренесансу"» [2, с. 302]. Додаючи не лише деякі паралелі з працею Синявського, але й удосконалений підхід, рецензент дає цьому обґрунтоване пояснення: «Ми не даремно ставимо останній відгомін "ренесансу" 20-х років у зв'язок із працею Ю. Шереха. Адже з атмосфери цього ренесансу він вийшов, в ній формувалися початки його наукового думання. Під впливом проф. Булаховського починав Ю. Шерех свою наукову діяльність» [2, с. 302-303]. Очолюваний Синявським напрям мовного вноормування Блохин запропонував умовно означити як «формально-нормативний». Тим-то в рецензованій книзі він помітив переростання та вдосконалення засад цієї школи: «Сьогодні Ю. Шерех – самостійний мовознавець – виріс за межі "школи" і вільно орудує методологічними набутками лінгвістики останніх десятиліть на Заході. Ці набутки застосував він в опрацюванні своєї книги, надолуживши цим вимушене двадцятирічне відставання українського мовознавства, але все-таки ми наважуємося бачити в його праці продовження і поглиблення того, що робила "формально-нормативна" школа (чи, певніше, напрямок)» [2, с. 303].

Володимир Калашник, порівнюючи Шевельова й Синявського, зауважив приналежність обох до лінгвістичних традицій, закладених свого часу Потебнею [5, с. 122]. Навчання Шевельова в Харківському інституті народної освіти припали на період, коли професор Синявський щойно подався був у відрадження [21, с. 163], тому запізнітися з його принципами унормування він зміг хіба переходом і лише з друкованих праць. На його переконання, настанови Синявського в оцінці мовних явищ залишилися незнищеними навіть після різкого розвороту в ділянці кодифікації 1930-х рр., його мовна регламентація «справді була побудована на широкій аналізі, на тверезому оцінюванні, на синтезі. В її основі лежало не механічне відштовхування від чогось неприємного [...], а самостійна, суверенна, власна традиція й тенденція розвитку української мови, зокрема літературної мови» [15, с. 316]. Синявський «вніс у проблеми нормалізації глибоке знання, науковий досвід і методу, не тільки вичуття тенденцій розвитку, а і розуміння їх» [15, с. 317].

Стрижневим і методологічно принциповими в цій характеристиці є слова «тенденції розвитку». Розглядаючи мову як динамічну систему, зокрема в питанні мовного нормування, за провідні критерії Шевельов брав розвиток самої мови та чинні тенденції в мововжитку. Чи не вперше цей підхід він застосував повномірно у своєму «Нарисі»: «Норми літературної мови тим кращі, чим більше вони відповідають тенденціям розвитку даної мови й чим на більше число мовців вони спираються. Однак кінець-кінцем у них завжди є певна частина довільності й суб'єктивності. З погляду суто наукового не можна говорити, що в мові щонебудь є правильне або неправильне, – бо все, що є в мові, має причини своєї появи, отже, по-своєму обґрунтоване. Але практичні потреби порозуміння, спілкування й закріплення національної єдності владно вимагають, щоб норми були і щоб у мові засуджувалося все те, що цим нормам не відповідає» [25, с. 9–10]. Цих настанов Шевельов послідовно тримався у самій книзі, їх же втілено й у багатьох інших його студіях із синтаксису, мовного планування, а головне – в «Історичній фонології української мови». Отже, не тільки в питаннях описової граматики, але й в ділянці історії мови дослідник застосував той-таки підхід. Увага до

виникнення, панування, змагання чи занепаду звукових тенденцій, відстежуваних у численних писемних пам'ятках і наявних досі в живих українських діалектах, була чи не головним критерієм цієї фундаментальної студії. Автор часто формулював висновкові пасажи, керуючись саме цим критерієм, наприклад: «Накопичення тенденцій, що згодом стали характеристичними для української мови, вкупі з частковим збереженням пізньопраслов'янських тенденцій [...], супроводжувалося поступовим формуванням специфічних діалектних об'єднань, що склали в майбутньому сукупність українських діалектів» [16, с. 269]; «Цілком певним буде висновок, що південноукраїнська зміна $e > i$ являла собою явище суто українське, непритаманне жодній із суміжних чи котериторіальних мов, і повністю закорінене в українській фонологічній системі та її тогочасній розвоєвій тенденції» [16, с. 558]. Насамкінець, у справах правописних, дискутованих спільно з київськими колегами з Інститут мовознавства НАН України, мовознавець також наполягатиме на дотриманні саме цього принципу – відстеження та згода з мовною тенденцією [18, с. 6, 8-9].

Якщо кинути погляд на підходи й методологію Шевельова й Потебні, то можна наважитися на деякі паралелі. Лідія й Тетяна Лисиченки в методології Потебні підкреслюють таку примітну рису його писань, як відстеження у сучасному стані мови слідів її попередніх етапів розвитку: Потебня «змінив вектор дослідження від минулого до сучасних мов, до історичного пояснення явищ мови сучасної», адже «в сучасній мові зберігаються залишки різних епох і їхнє вивчення має бути предметом історичного мовознавства» [8, с. 83]. Цю Потебневу засаду розглядати мову як сукупність мінливих елементів підкреслював і Булаховський. Для Потебні важливими були як психологічний бік мовної еволюції, так і стилістичний, тому, «переконано бачачи в мові, у кожному факті мови явище, мінливе перетворення світової енергії в її психологічному вияві», він намагався вивчати кожне таке явище «і в його сучасній багатобічності, і в тих різних стадіях, через які воно пройшло історично» [3, с. 189]. Та ще 1928 р. Микола Грунський, аналізуючи синтаксичні праці Потебні, зауважив: «Багато вказівок дало при вивченні сучасного минуле і через сполучення цього минулого та сучасного Потебні вдалося багато показати нам у сучасному» [4, с. 162]. Грунський окреслив таку методику як «психологічний історизм».

Наслідуючи Потебню та його мовознавчі вподобання, уже в перших своїх синтаксичних студіях Шевельов і собі мав відчутний ухил у психологію, та, опанувавши невдовзі структурну методологію, старанно переборював у собі Потебнів психологізм. Однак перегадом науковець пішов далі, обравши синтезу Потебневої науки та структурних засад. Що ж до оцінки минулого й сучасного Шевельов безперечно культивував підхід Потебні, про що ясно свідчить наведена вище цитата з його «Історичної фонології української мови». Тим-то він цілком свідомо переймав досвід своїх попередників, яскравих представників харківської лінгвістичної школи, Потебні й Синявського. Тверезість оцінок і критичне ставлення до панівних у добу кожного з трьох мовознавців методологічних віянь [пор.: 3, с. 190-191; 32, с. 1114; 30, с. 167], що виробило в них об'єктивний погляд на трактування історії мовних фактів та на критерії мовного нормування, є ще однією стрижневою рисою, яка єднає цих непересічних українських лінгвістів харківського кореня. Позаяк вони брали за критерій живі мовні факти й тенденції розвитку мови, спільною в методології для них була орієнтація на виявлення внутрішнього механізму мовної системи, який спричиняє сталу змінність мови.

Остаточне себеусвідомлення

Щойно статтю Шевельова «Покоління двадцятих років в українському мовознавстві» передруковано в 1992 р. у газеті «Слово», у листі до мовознавця з Харківського університету Ігоря Муромцева науковець звернувся, хвалячись, питанням: «Чи Ви знаєте мою статтейку про "київську" й "харківську" школи в мовознавстві двадцятих років? Якщо я кудись належу, то до харківської» [9, с. 332–333]. Звідтоді ономаст І. Муромцев поширює тезу про Шевельова як виразника цього напряму, назвавши свого старшого колегу «гідним продовжувачем традицій всесвітньо відомої потебнянської, харківської школи мовознавства» [10, с. 13]. Ольга Муромцева також, популяризуючи ідеї Шевельова, наголошувала на відчутних зв'язках його

з харківською традицією [12, с. 38]. Пізніше І. Муромцев схарактеризує іншу примітну рису шевельовської методології: «Окремої уваги тут потребують і такі деталі досліджуваних праць Ю. Ш., як бібліографічний апарат і цитування інших авторів. Генетична належність Ю. Ш. до класичної харківської школи з її обов'язковою вимогою висвітлення історії питання робить ці два компоненти його досліджень важливими, зокрема для опису історико-мовознавчих проблем» [11, с. 14].

Засвоєні замолоду й випробувані досвідом основи Потебневого психологічного історизму він сполучив із найдоладнішими напрацюваннями празьких структуралістів і виробив свою синтезовану методологію. Про себе науковець так і писав: «я не відкривач нових шляхів, в найкращому випадку я синтезатор» [22, с. 364]. До певної міри Шевельов є послідовником Потебні (в синтаксичних і фонологічних студіях), але також і Синявського в питаннях мовного унормування.

Конфлікт інтересів

Автор заявляє, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, автор повністю дотримується етичних норм, включаючи плагіат, фальсифікацію даних та подвійну публікацію

Список використаної літератури:

1. Багалій Д. Олександр Опанасович Потебня. *Червоний Шлях*. 1924. Ч. 4-5. С. 143–159.
2. Бойко Ю. Визначний вклад в українське мовознавство. [Рец.:] Юрій Шерех. Нарис сучасної української літературної мови. Наук. Т-во ім. Шевченка. Бібліотека українознавства, ч. 3. Вид-во «Молоде Життя», Мюнхен, 1951, 402 стор. Київ: *Журнал літератури і мистецтва*. 1952. Ч. 5–6. С. 302–308.
3. Булаховський Л. Мовознавець-мислитель. Українська література: місячник літератури, публіцистики, мистецтва. 1941. № 1-2. С. 186–192.
4. Грунський М. О. О. Потебня та сучасна синтакса. *Записки історично-філологічного відділу ВУАН*. 1929. Кн. XXI–XXII [1928]. С. 161–172.
5. Калашник В. С. Науково-педагогічна діяльність Олекси Синявського в оцінці Юрія Шевельова. *Наукові записки НаУКМА*. 2012. Т. 137. Філологічні науки (Мовознавство). С. 122–125.
6. Каруник К. Питання пересемності в українській науковій традиції за Юрієм Шевельовим. *Матеріали III Міжнародної славістичної конференції, присвяченої пам'яті святих Кирила і Мефодія: «Національні наукові традиції в слов'янському світі»* / За заг. ред. О. О. Маленко. Харків; Шумен: ХНПУ; ХІФТ, 2023. С. 89-96.
7. Каруник К. Потебніана Шевельовська на тлі потебніани радянської. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства*. 2014. Т. 15. С. 275–290.
8. Лисиченко Л., Лисиченко Т. Харківська філологічна школа. Лінгвістичні традиції. Харків, 2015.
9. Листування між подружжям Муромцевих і Юрієм Шевельовим (1990–2000 рр.). *Збірник Харківського історико-філологічного товариства*. 2014. Т. 15. С. 321–404.
10. Муромцев І. Юрій Шевельов – видатний учений сучасності. *Видатний філолог сучасності. Наукові виклади на честь 85-ліття Ю. Шевельова*. Харків: Око, 1996. С. 13–21.
11. Муромцев І. Ю. Шевельов – історик українського і світового мовознавства. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2009. № 843: Серія Філологія. Вип. 55. С. 10–15.
12. Муромцева О. Про стиль лінгвістичних праць Ю. В. Шевельова. *Видатний філолог сучасності. Наукові виклади на честь 85-ліття Ю. Шевельова*. Харків: Око, 1996. С. 37–42.
13. Черемська О. С. Становлення і розвиток Харківської філологічної школи (XIX – перша третина XX ст.): монографія. Харків: Видавець О. О. Савчук, 2020. 483 с.
14. Черемська О. Юрій Шевельов про харківську лінгвістичну школу 20-30 рр. XX ст. і формування стандарту української літературної мови. *Юрій Шевельов: учений-гуманітарій, дослідник української мови та літератури*. Харків, 2018. С. 41–54.

15. Шевельов Ю. Покоління двадцятих років в українському мовознавстві. *Наукові записки НТШ*. 1962. Т. 173. С. 309–332.
16. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови. Харків: Акта, 2002. 1054 с.
17. Шевельов Ю. Олександр Потебня як мовознавець. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства*. 2014. Т. 15. С. 295–306.
18. Шевельов Ю. Про критерії в питаннях українського офіційного правопису. *Мовознавство*. 1995. № 2–3. С. 3–9.
19. Шевельов Ю. Спроба реконструкції цілісного образу науковця. *Потебня О. Мова. Національність. Денаціоналізація. Статті і фрагменти* / Упор. Ю. Шевельов. Нью-Йорк: УВАН у США, 1992. С. 7–46.
20. Шевельов Ю. Тридцять років життя у науці (Академік Л. А. Булаховський). *Соціалістична Харківщина*. 1941. № 8 (10 січня). С. 3.
21. Шевельов Ю. Я – мене – мені... (і довкруги). Спогади. Харків, 2017: Видавець О. Савчук. [Т.] 1: В Україні. 728 с.
22. Шевельов Ю. Я – мене – мені... (і довкруги). Спогади. Харків, 2021: Видавець О. Савчук. [Т.] 2: В Європі. Зустрічі з Романом Якобсоном. 896 с.
23. Шевчук Гр. Визначний український діяч: До роковин смерті О. Потебні (11.XII.1891). *Нова Україна*. 1941. Ч. 13 (25-26 грудня). С. 3–4.
24. Шерех Ю. Всеволод Ганцов. Олена Курило. Вінніпег, 1954.
25. Шерех Ю. Нарис сучасної української літературної мови. Мюнхен, 1951.
26. Шерех Ю. Принципи й етапи большевицької мовної політики на Україні. *Сучасна Україна*. 1952. Ч. 14 (29 черв.). С. 9–10.
27. Шерех Ю. Кость Михальчук: 21.12.1840 – 7.4.1914. Вінніпег, 1952. 39 с.
28. Шерех Ю. Минуле, що лишається живим (Про діяльність київських мовознавців 20-их років). *Свобода. Український щоденник*. 1952. Ч. 330 (11 груд.). С. 3; Ч. 331 (12 груд.). С. 3.
29. Шерех Ю. Принципи й етапи большевицької політики щодо слов'янських мов в ССРСР (крім російської). *Свобода. Український щоденник*. 1947. Ч. 270 (19 лист.). С. 3; Ч. 271 (20 лист.). С. 3; Ч. 272 (21 лист.). С. 3; Ч. 273 (22 лист.). С. 3; Ч. 275 (25 лист.). С. 3; Ч. 277 (28 лист.). С. 3–4; Ч. 278 (29 лист.). С. 3.
30. Karunyk K. How do phonemes work in historical phonology? The approach of George Y. Shevelov. *Tradition and innovation in the History of Linguistics* / Ed. by C. Assunção, G. Fernandes, R. Kemmler. Münster: Nodus Publikationen, 2016. P. 165–175.
31. Sherech J. Kost' Mychal'čuk (1840–1914) als Dialektologe. *Orbis*. 1952. Vol. 1. No 1. P. 261–272.
32. Shevelov G. Y. Alexander Potebnja as a Linguist. *The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Science in the U. S.* 1956. Vol. 2–3. P. 1112–1127.

K. D. KARUNYK, PhD (philology),

Associate professor at the Department of the Ukrainian Studies

e-mail: karunyk@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3157-7833>

V. N. Karazin Kharkiv National University,
4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine

GEORGE Y. SHEVELOV AND THE KHARKIV LINGUISTIC SCHOOL

The purpose. The paper is aimed to trace the methodological features of the Kharkiv linguistic school and, having compared them with George Y. Shevelov's linguistic approaches, to give comprehensive fundamentals that he reasonably represents this circle.

Approaches. The paper utilises the methods of linguistic historiography (namely the heuristic and hermeneutic methods) accompanied by comparative method and elements of epistemology.

Research achievements. On the basis of the studies on the Kharkiv linguistic (philological) school cultivated namely by G.Y. Shevelov himself, Lidia and Tetiana Lysychenko and Olga

Cherem'ska, a possibility to draw some, albeit not rather clear, criteria and methodological features of this realm has been managed. A comparative analysis of approaches in language standardization applied by Oleksa Syniavs'kyj and G. Y. Shevelov reveals evident parallels – this helps to distinguish one more criterion regarding the Kharkiv school, and certainly proves the scholarly cohesion between these two linguists. The similarity in Shevelov's and Potebnia's *modus operandi* ascertains the continuity of the scholarly thought, particularly in the history of language.

Conclusions. In their methodology the Kharkiv scholars manifest, on the one hand, “novelty”, “encyclopaedism”, “syncretism” (as O. Cherem'ska suggests), on the other hand, they accounted for the evolutionary trends toward both the language facts and the language standardization since they regarded a language as a changeable substance in historical and psychological facets; moreover they would prefer an objective look at the language phenomena rather than following dominating ideological or methodological biases of the epoch. All these traits are verified in Potebnia's, Syniavs'kyi's and Shevelov's research works, thus we can regard the latter as the partisan of his predecessors as well as a representative of the Kharkiv linguistic school.

Key words: the Kharkiv linguistic school, linguistic approaches, approaches in language standardization, George Y. Shevelov, Oleksander Potebnia, Oleksa Syniavs'kyi.

References

1. Bahalij D. Oleksandr Opanasovych Potebnia. *Chervonyi shliakh*. 1924. Issue. 4-5. P. 143–159. (In Ukrainian).
2. Boiko Yu. A remarkable contribution into the Ukrainian linguistics. *Kyiv: Journal of literature and arts*. 1952. Issue. 5–6. P. 302–308. (In Ukrainian).
3. Bulakhov's'kyi L. The linguist and the mastermind. *Ukrains'ka Literatura: a monthly of literature, newspaper and art writings*. 1941. №1-2. p. 186–192. (In Ukrainian).
4. Hrunchuk's'kyi M. O. O. Potebnia and modern syntax. *Zapysky istorychno-filolohichnoho viddilu VUAN*. 1929. Vol. XXI–XXII [1928]. P. 161–172. (In Ukrainian).
5. Kalashnyk V. S. Scholarly and pedagogical activity of Oleksa Syniavs'kyi as regarded by George Y. Shevelov. *Naukovi zapysky NaUKMA*. 2012. Vol. 137. Philological studies (Linguistics). P. 122–125. (In Ukrainian).
6. Karunyk K. The question of continuity in the Ukrainian academic tradition according to George Y. Shevelov. *The proceedings of the III International conference of the Slavonic studies, honoring the saints Cyril and Methodius: «National academic traditions in Slavonic world»* / Ed. by O. O. Malenko. Kharkiv; Shumen, 2023. P. 89-96. (In Ukrainian).
7. Karunyk K. Shevelov's Potebniana vs. the Soviet Potebniana. *Zbirnyk Kharkivs'koho istorychno-filolohichnoho tovarystva*. 2014. Vol. 15. P. 275–290. (In Ukrainian).
8. Lysyuchenko L., Lysyuchenko T. The Kharkiv philological school. The linguistic traditions. Kharkiv, 2015. (In Ukrainian).
9. Correspondence between the Muromtsevs and George Y. Shevelov (1990–2000). *Zbirnyk Kharkivs'koho istorychno-filolohichnoho tovarystva*. 2014. Vol. 15. P. 321–404. (In Ukrainian).
10. Muromtsev I. Yurii Shevelov – a prominent scholar of nowadays. *The prominent philologist of nowadays. Scholarly contributions in honour of the 85th anniversary of Yu. Shevelov*. Kharkiv: Oks, 1996. P. 13–21. (In Ukrainian).
11. Muromtsev I. Yurii Shevelov – a historian of the Ukrainian linguistics. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu*. 2009. № 843: Series Philology. Issue 55. P. 10–15. (In Ukrainian).
12. Muromtseva O. On the style of the linguistic papers of George Y. Shevelov. *The prominent philologist of nowadays. Scholarly contributions in honour of the 85th anniversary of Yu. Shevelov*. Kharkiv: Oks, 1996. P. 37–42. (In Ukrainian).
13. Cherem'ska O. Foundation and development of the Kharkiv philological school (19th – the first third of the 20th cent.). Kharkiv, 2020. 483 p. (In Ukrainian).
14. Cherem'ska O. Yurii Shevelov on the Kharkiv linguistic school in the 1920-1930s and the the Ukrainian language standardization. *Yurii Shevelov: a scholar-humanitarian, a researcher of the Ukrainian language and literature*. Kharkiv, 2018. P. 41–54. (In Ukrainian).

15. Shevelov Yu. The generation of the 1920s in the Ukrainian linguistics. *Naukovi zapysky NTSh*. 1962. Vol. 173. P. 309–332. (In Ukrainian).
16. Shevelov Yu. A Historical Phonology of the Ukrainian Language. Kharkiv: Acta, 2002. 1054 p. (In Ukrainian).
17. Shevelov Yu. Oleksander Potebnia as a linguist. *Zbirnyk Kharkivs'koho istoryko-filolohichnoho tovarystva*. 2014. Vol. 15. P. 295–306. (In Ukrainian).
18. Shevelov Yu. Toward the criteria of the official Ukrainian spelling. *Movoznavstvo*. 1995. № 2–3. P. 3–9. (In Ukrainian).
19. Shevelov Yu. An attempt to reconstruct an entire image of the scholar. In: *Potebnia O. Language. Nationality. Denationalization. Papers and fragments* / Ed by. G. Y. Shevelov. New York, 1992. P. 7–46. (In Ukrainian).
20. Shevelov Yu. Thirty years of scholarly live (Academician L. A. Bulakhovs'kyi). *Sotsialistychna Kharkivshchyna*. 1941. № 8. P. 3. (In Ukrainian).
21. Shevelov Yu. Ja – mene – meni... (and around). Memoirs. Kharkiv, 2017: Publisher O. Savchuk. [Vol.] 1: In Ukraine. 728 p. (In Ukrainian).
22. Shevelov Yu. Ja – mene – meni... (and around). Memoirs. Kharkiv, 2021: Publisher O. Savchuk. [Vol.] 2: In Europe. Meeting with Roman Jacobson. 728 p. (In Ukrainian).
23. Shevchuk Hr. A prominent Ukrainian scholar: In memory of O. Potebnia (11.XII.1891). *Nova Ukrajina*. 1941. No. 13. P. 3–4. (In Ukrainian).
24. Sherekh Yu. Vsevolod Hantsov. Olena Kurylo. Winnipeg, 1954. (In Ukrainian).
25. Sherekh Yu. An outline of the modern Ukrainian language. Munich, 1951. (In Ukrainian).
26. Sherekh Yu. The principles and stages of the Bolsheviks language policy in the Ukraine. *Suchasna Ukrajina*. 1952. No. 14. P. 9–10. (In Ukrainian).
27. Sherekh Yu. Kost' Mykhal'chuk: 21.12.1840 – 7.4.1914. Winnipeg, 1952. 39 p. (In Ukrainian).
28. Sherekh Yu. The past which is still alive (About the activity of the Kyiv linguists of the 1920s). *Svoboda*. 1952. Nos. 330-331. (In Ukrainian).
29. Sherekh Yu. The principles and stages of the Bolsheviks language policy toward the Slavs in the USSR (except the Russian language). *Svoboda*. 1947. Nos. 270-273, 275, 277-278. (In Ukrainian).
30. Karunyk K. How do phonemes work in historical phonology? The approach of George Y. Shevelov. *Tradition and innovation in the History of Linguistics* / Ed. by C. Assunção, G. Fernandes, R. Kemmler. Münster: Nodus Publikationen, 2016. P. 165–175.
31. Sherech J. Kost' Mychal'čuk (1840–1914) als Dialektologe. *Orbis*. 1952. Vol. 1. No 1. P. 261-272.
32. Shevelov G. Y. Alexander Potebnja as a Linguist. *The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Science in the U. S.* 1956. Vol. 2–3. P. 1112–1127.